

**BOBUR G'AZALLARIDA GUL NOMLARINING LEKSIK-SEMANTIK
MAYDONI**

Xolmurodova Mohinur Quvondiq qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi

4-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Zahiriddin Muhammad Bobur g'azallarida **gul nomlarining o'zbek tilidagi leksik va semantik xususiyatlari** o'rganilgan. "Gul", "lola", "g'uncha", "nasrin" kabi leksik birliklar shoirning badiiy tafakkuri, estetik qarashlari va ruhiy holatini ifodalash vositasi sifatida tahlil qilinadi. Baytlar misolida gul tasvirlarining dekorativ, ramziy va estetik funksiyalari ko'rsatilib, shoir ijodida tabiat manzaralari va inson go'zalligi uyg'unligi yoritiladi. Natijalar o'zbek mumtoz she'riyatida leksik birliklarning badiiy imkoniyatlarini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Maydon, badiiy tasvir, o'zbek mumtoz she'riyati, tashbeh, semantik tahlil, dekorativ va ramziy funksiyalar.

Annotation: This article examines the **lexical and semantic features of flower names** in the ghazals of Zahiriddin Muhammad Babur in the Uzbek language. Lexical units such as "gul" (flower), "lola" (tulip), "g'uncha" (bud), and "nasrin" (wild rose) are analyzed as means of expressing the poet's artistic thinking, aesthetic views, and emotional state. Through selected couplets, the decorative, symbolic, and aesthetic functions of flower imagery are demonstrated, highlighting the harmony between nature and human beauty in the poet's work. The results contribute to a deeper understanding of the artistic potential of lexical units in classical Uzbek poetry.

Keywords: Field, artistic imagery, classical Uzbek poetry, metaphor, semantic analysis, decorative and symbolic functions.

Аннотация: В данной статье исследуются **лексические и семантические особенности названий цветов** в газаллах Захириддина Мухаммада Бабура на узбекском языке. Лексические единицы, такие как «gul» (цветок), «lola» (тюльпан), «g'uncha» (бутон) и «nasrin» (дикая роза), анализируются как

средства выражения художественного мышления, эстетических взглядов и эмоционального состояния поэта. На примере отдельных байтов демонстрируются декоративные, символические и эстетические функции образов цветов, подчеркивающие гармонию между природой и красотой человека в творчестве поэта. Результаты способствуют более глубокому пониманию художественного потенциала лексических единиц в классической узбекской поэзии.

Ключевые слова: поле, художественный образ, классическая узбекская поэзия, метафора, семантический анализ, декоративные и символические функции.

Kirish. Zahiriddin Muhammad Bobur o‘zbek mumtoz adabiyotida alohida o‘rin tutgan ijodkor bo‘lib, uning asarlarida tabiat manzaralarini tasvirlash badiiy matnning muhim elementi hisoblanadi. Ayniqsa, gul va o‘simlik nomlariga oid leksik birliklar muallifning badiiy tafakkuri, estetik qarashlari hamda ruhiy holatini ifodalashda faol qo‘llaniladi [1]. Bobur ijodida uchraydigan gul nomlari badiiy tasvir vositasi sifatida xizmat qilib, shoirning atrof-muhitga bo‘lgan munosabatini yoritadi. Shu bois Bobur asarlarini leksik-semantik nuqtai nazardan tadqiq etish o‘zbek tilining tarixiy rivoji va badiiy imkoniyatlarini aniqlashda muhim ilmiy ahamiyatga ega-[2].

Mazkur maqolada Bobur gazallarida qo‘llangan gul nomlarining leksik-semantik maydoni tahlil qilinib, ularning ma‘no jihatidan guruhlanishi, semantik xususiyatlari hamda badiiy matndagi funksiyalari yoritiladi. Tadqiqot natijalari o‘zbek tili leksikologiyasi va semantikasini chuqur o‘rganishga, shuningdek, mumtoz badiiy matnlar tilini tahlil qilishga xizmat qiladi.

Asosiy qism : Bobur g‘azallarida gul va o‘simlik nomlari shoirning badiiy tafakkuri va estetik qarashlarini ifodalashda markaziy rol o‘ynaydi. Quyida tanlab olingan baytlar asosida leksik va semantik tahlil keltiriladi, ularning badiiy funksiyalari, ramziy ma‘nolari va matndagi dekorativ imkoniyatlari yoritiladi.

G‘azal: “Chun falak qo‘ymas meni bir laxza vasl ayyomida”

Chun falak qo‘ymas meni bir laxza vasl ayyomida,

Tong yo‘q, ey bemehr, agar o‘lsam firoqing shomida.

Ey ko‘ngul, yuzin ko‘rub, zulfi parishonin sog‘in,

Shomi xijrondin tavahhum ayla vasl ayyomida.

Zulfidakim maskan etting, ko‘r zanaxdon choxini,

Voqif o‘lg‘ilkim, erursen ajdahrning komida.

G'unchadek og'zing g'ami ko'nglumda gar yo'q, bas nedur

Chok ko'nglum xay'ati gul g'unchasi andomida?

Yorning payg'omi yetkach, topti jon farsuda tan,

Iso e'jozi magar muzmardurur payg'omida?

Bobur, ul gul zulfi ostinda emastur xollar,

Jon qushin sayd aylar uchun donalardur domida.

“G'unchadek og'zing g'ami ko'nglumda gar yo'q, bas nedur
Chok ko'nglum xay'ati gul g'unchasi andomida?”

Leksik ma'no: “G'uncha” – hali to'liq ochilmagan gul poyasi. “Xay'ati gul g'unchasi” – shoirning sevgilisining yuzini yoki ko'ngil go'zalligini gulga o'xshatib, nozik va nafisligini ta'kidlaydi.

Leksik tahlil: G'uncha tabiat elementi sifatida, sevgilining yuzidagi noziklikni ifodalash uchun ishlatilgan. Xay'at (gul xay'ati) – yuz va ko'ngil go'zalligini tasvirlovchi badiiy birlik. “Chok ko'nglum” esa ruhiy holatni aks ettiruvchi birlik bo'lib, muhabbatdagi og'riq va iztirobni ifodalaydi.

Semantik tahlil: Badiiy tashbeh va taqqoslash: “G'uncha” sevgilining yuzidagi go'zallik, nafosat va yangi hayot ramzi sifatida ishlatiladi; hali ochilmaganligi bilan shoirning sevgisi va umidlarini ifodalaydi. Ruhiy holat: shoirning ichki his-tuyg'ulari, sevgi bilan bog'liq xijron va iztirob, sevgining go'zalligiga hayrat. Badiiy funksiyalari: dekorativ (gul tasviri matnga nafislik beradi), ramziy (sevgi hissiyotining yoshligi va nozikligini ifodalaydi), estetik uyg'unlik (tabiat va inson go'zalligi bir-birini to'ldiradi)

G'azal: “ Ey yuzi nasrin, qomati shamshod ”

Ey yuzi nasrin, qomati shamshod,

Necha qilursen jonima bedod?

Sen kibi purkor, shevasi bisyor,

Bilmadi, ey yor, hech kishi yod.

Javrda nodir, zulmda mohir,

Ishvada qodir, g'amzada ustod.

Yor g'amidin, hajr alamidin,

Sabr kamidin nolayu faryod!

Boburi bedil, ey buti qotil,

Javrunga moyil, zulmunga mu'tod.

Leksik ma'no: “*Nasrin*” – gul nomi, bahor va go‘zallik ramzi. Baytda shoir sevgilisining yuzini nasrin guli bilan taqqoslab, uning nozikligi va nafisligini ta’kidlaydi.

Leksik tahlil: Nasrin – sevgilining yuzidagi go‘zallik va nafislikni ifodalashda ishlatiladi. “*Qomati shamshod*” – shamshod sifatida qomati bilan ulug‘ va jozibador ekanini bildiradi.

Semantik tahlil: Badiiy tashbeh va taqqoslash: “*Yuzi nasrin*” iborasi tashqi go‘zallik va noziklikni aks ettiradi. Ruhiiy holat: shoirning hayrat, sevgi va iltifot hissi baytda markaziy o‘rinni egallaydi. Badiiy funksiyalari: dekorativ (gul tasviri matnga nafislik va estetik uyg‘unlik beradi), ramziy (nasrin guli sevgi va go‘zallik ramzi), estetik uyg‘unlik (tabiat va inson go‘zalligi uyg‘unlashadi) [3].

Xulosa. Zahiriddin Muhammad Bobur gazallarida gul va o‘simlik nomlari badiiy tasvirning markaziy elementi sifatida xizmat qiladi. Tadqiq qilingan baytlarda ko‘rinib turibdiki, “*gul*”, “*lola*”, “*g‘uncha*”, “*nasrin*” kabi leksik birliklar shoirning sevgilisi yuzidagi nafislik va noziklikni aks ettirishda asosiy vosita bo‘lib, ruhiy holat – muhabbat, xijron, iztirob va hayrat hissini ifodalaydi.

Leksik va semantik tahlil shuni ko‘rsatadiki, Bobur gazallarida gul tasvirlari **ramziy, dekorativ va estetik funksiyalarni** birgalikda bajaradi. Masalan, “*g‘uncha*” va “*gunchai xandon*” tasvirlari sevgi hissiyotining yoshligi va nozikligini ramziy ifodalaydi. Shu tarzda, shoir tabiat manzaralari va inson go‘zalligini uyg‘unlashtirib, matnga nafislik va vizual estetik uyg‘unlik beradi.

Shuningdek, gazallarda ishlatilgan gul va o‘simlik nomlari shoirning badiiy tafakkuri, estetik qarashlari va ruhiy holatini o‘quvchiga sezdiradi. Badiiy tasvirlar nafaqat tashqi go‘zallikni, balki ichki ruhiy tajribani ham yoritadi, bu esa Bobur ijodini o‘zbek mumtoz she’riyatida alohida o‘rinli qiladi.

Umuman olganda, Bobur gazallaridagi gul va o‘simlik nomlari orqali o‘rganilgan leksik-semantik xususiyatlar, matnning dekorativ, ramziy va estetik funksiyalari shoirning badiiy tafakkurini yanada chuqurroq anglash imkonini beradi .[4]

Foydalanilgan adabiyotlar :

1 Tursunov, B. O‘zbek klassik adabiyoti tarixi. Toshkent, 2018.

2.Zahiriddin Muhammad Bobur. Devon. Toshkent: “Fan” nashriyoti, 1994

3. Dilrabo Qozoqboyeva (tahr.). O'zbek mumtoz she'riyati antologiyasi. Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2022.

4. Rakhmonov, Sh. O'zbek mumtoz she'riyati. Toshkent, 2015.

5. <https://n.ziyouz.com>

6. <https://api.unilibrary.uz>.

7. <https://turan-edu.uz>.